

XOTIRA

Nosirov Alimardon Musajon o`g`li

Ismatova Nozila bahriddin qizi

Denov tadbirkorlik va pedagogika institute

Talabalari

Rahmonova Nilufar Najmiddin qizi

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti

Pedagogika fakulteti, Pedagogika va psixologiya

kafedrasi o`qituvchisi (maqola ilmiy raxbari)

ANNOTATSIYA: Xotira— idrok etilgan narsa va hodisalarni yoki o`tmish tajribalarni esda qoldirish va zarur bo`lganda tiklashdan iborat psixik jarayon. Xotira eng yaxshi damlarni esda qoldiradi. U [nerv sistemasi](#) xususiyatlaridan biri bo`lib, tashqi olam voqealari va organizm reaksiyalari haqidagi axborotni uzoq saqlash hamda uni ong faoliyatida va xulq, xatti harakat doirasida takroriy qobiliyatida namoyon bo`ladi.

Kalit so`zlar: qobiliyat, umumiy va maxsus qobiliyat, adabiy qobiliyat, matematik qobiliyat, badiiy tip, fikrlovchi tip, o`rta tip, faoliyatining individual uslubi.

АБСТРАКТНЫЙ: Память — это психический процесс запоминания и, при необходимости, восстановления воспринятых объектов и событий или прошлого опыта. Память помнит лучшие моменты. Это одно из свойств нервной системы, проявляющееся в длительном хранении информации о событиях внешнего мира и реакциях организма, а также в способности повторять ее в деятельности сознания и в рамки поведения и поведения.

Ключевые слова: способности, общие и специальные способности, литературные способности, математические способности,

художественный тип, тип мышления, средний тип, индивидуальный стиль деятельности.

ABSTRACT: *Memory is a mental process of remembering perceived objects and events or past experiences and, when necessary, restoring them. Memory remembers the best moments. It is one of the properties of the nervous system, which is manifested in the ability to store information about events in the external world and the body's reactions for a long time and to reproduce it in the activity of the mind and in the framework of behavior, action.*

Key words: *abilities, general and special abilities, literary abilities, mathematical abilities, artistic type, thinking type, intermediate type, individual activity style.*

Kirish

Xotira — idrok etilgan narsa va hodisalarni yoki o‘tmish tajribalarni esda qoldirish va zarur bo‘lganda tiklashdan iborat psixik jarayon. Xotira eng yaxshi damlarni esda qoldiradi. U [nerv sistemasi](#) xususiyatlaridan biri bo‘lib, tashqi olam voqealari va organizm reaksiyalari haqidagi axborotni uzoq saqlash hamda uni ong faoliyatida va xulq, xatti harakat doirasida takroriy qobiliyatida namoyon bo‘ladi.

Xotira individning o‘z tajribasida esda olib qolishi, esda saqlashi va keyinchalik uni yana esga tushirishi xotira deb ataladi.

Xotira haqidagi dastlabki ilmiy qarashlar Sharq mutafakkirlari va yunon faylasuflari ([Aristotel](#) va boshqalar) da uchraydi. Xususan, Farobiy Xotiraga bilishdagi aqliy jarayonning tarkibiy qismi sifatida qarab, xotirani faqat insonga emas, hayvonga ham xos xususiyat ekanini alohida ta’kidlagan.

Xotiraning fiziologik asosi bosh miya yarim sharlari po‘stlog‘ining muvaqqat bog‘lanishi (qarang [Assotsiatsiya](#)) va ularning keyingi faoliyatidan iborat. Xotira ko‘lami, axborotlarning uzoq vaqt va mustahkam saqlanishi, shuningdek, muhitdagi murakkab signallarni idrok etish va adekvat reaksiyalarda ishlab chiqish bosh miya nerv hujayralari ([neyronlar](#)) sonining ko‘payib borishi

hamda uning strukturasi murakkablashuvi jarayonida o'sib boradi. Fiziologik tadqiqotlarda qisqa va uzoq muddatli xotiralar qayd etilgan. Qisqa muddatli xotirada axborotlar bir necha daqiqadan bir necha o'n minutgacha saqlanadi, neyronlar ishiga xalal berilganda (masalan, elektr shok, narkoz ta'sirida) u buziladi. Uzoq muddatli xotirada axborotlar odam umri bo'yi saqlanib turli ta'sirlarga chidamli bo'ladi. Qisqa muddatli xotira asta sekin uzoq muddatli xotiraga aylanadi. Xotira ruhiyatning o'tmish holati bilan hozirgi holati va kelgusidagi holatlarga tayyorlash jarayonlari o'rtasidagi o'zaro aloqadorlikni ko'rsatadi. Boshqa psixik hodisalar kabi xotira ham shaxsning xususiyatlari, uning ehtiyoji, qiziqishlari, odati, fe'l-atvori va shu kabilar bilan uzviy bog'liq.

Xotira namoyon bo'lishdagi shakliga ko'ra, shartli ravishda emotsional xotira (his-tuyg'uni esda tutish), obraz xotirasi (narsalarning tasviri va xususiyatlarini esda tutish), so'z-mantiq xotirasi (narsalarning mohiyati, mazmunini so'z bilan ifodalangan holda esda tutish) kabi turlarga bo'linadi. Bulardan insonda so'z-mantiq xotirasi yetakchi o'rin tutadi. Xotiraning barcha turi bir-birlari bilan chambarchas bog'liq holda kechadi. Psixologiyada, shuningdek, ixtiyoriy va ixtiyorsiz xotiralar farq qilinadi. Ixtiyoriy xotirada muayyan materialni esda olib qolish oldindan maqsad qilib qo'yiladi; ixtiyorsiz xotirada bunday maqsad bo'lmaydi — biror faoliyatda (mas, mehnat jarayonida yoki kim bilandir suhbatlashib turilganda) o'z-o'zidan esda saqlab qolinadi. Barqarorligi jihatdan ixtiyoriy xotira ixtiyorsiz xotiradan samaraliroq.

Fanda xotira bilan bog'liq ravishda unutish masalasini o'rganishga ahamiyat berilmoqda. „Normal“ unutishni psixik kasalliklardagi xotira buzilishidan farq qilmoq kerak. Bu kasalliklarda xotira susayishi (gipomneziya), yo'qolishi ([amneziya](#)) yoki bir tomonlama kuchayishi (giperamneziya) kuzatiladi. Ba'zi kasalliklarda u sifat jihatdan buziladi: bemorga bo'lmagan voqealarni go'yoki o'z boshidan kechirgandek tuyuladi, yoki qachonlardir bo'lib o'tgan voqealarni kecha yoki bugun ro'y bergan deb o'ylaydi (konfabulyatsiya, psevdoreminssensiya), Bunday soxta xotiralar kishida jiddiy ruhiy xastaliklar oqibatida kelib chiqadi. Bunday kasalliklarga bosh miya qon tomirlari

aterosklerozi, shikastlanish, miyaga qon quyilishi holatlari, og‘ir zaharlanishlar oqibati (mas, alkogolizm da uchraydigan psixoz) va shu kabilar kiradi. Xotira buzilganda uni keltirib chiqaruvchi asosiy kasallikni davolashga e‘tiborni qaratish kerak.

Foydalanuvchi adabyotlar;

1. Ананьев Б.Г. Проблемы способности. – Москва: 1992. – 218 с.
2. Айзенк.Г.Ю. Проверьте свои способности.- М.: 1992. – 177 с.
3. Baratov SH.R. Ta’limda psixologik xizmat asoslari. - Toshkent: BuxDU, 1999. - B. 77-85
4. Гамезо М.Р., Домашенко И.А. Атлас по психологии. -М.: 2002. С. 58-63
5. Голубева Э.А. Способности и индивидуальность. - М.: Прометей, 1993. – 114 с. ILM-FAN VA INNOVATSIYA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI in-academy.uz/index.php/si 36
6. Davletshin M.G. YOsh davrlar va pedagogik psixologiya asoslari. -Toshkent: TDPU, 2006. – 43 b.
7. Davletshin M.G. Техническая одарённость и ее выявление //O‘zbekistonning iste’dodli bolalari / Respublika ilmiy-amaliy konfrensiya materiallari. –Termiz, 1992. - B. 53- 55.
Research Journal, 12(6), 308-311